

Kitap okamagy näme üçin halamzok?!.

Category: Goşgular, Kitapcy, Söhbetdeşlik, Sözler, Türkmen dili

написано kitapcy | 23 января, 2025

Kitap okamagy näme üçin halamzok?!. KITAP OKAMAGY NÄME ÜÇIN HALAMZOK?!.

«Kitap okan gullar manydan dokdur...»

Magtymguly Pyragy

• Kitap okamak zyýanlymy?

Dogrudanam, näme üçin kitap okamagy halamzok?

Kitaplaryň bize bagyş edýän özboluşly dünýäsi bilen näme üçin gyzyklanamzok?

Ýa biz şonuň ýaly derejede başagaýmy, kitaba berer ýaly şeýle wagtymyz ýokmuka?

Bolar-bolgusyz zatlar wagt tapýarkak, näme üçin kitap diýlende gaşymyzy бүрүşdirip geçip gidiberýäs?

Ýurt derejesinde alanymyzda, kitap okamak boýunça birnäçe agyryly meselelerimiz bar. Munuň birnäçe sebäpleri bar, aşakda bu boýunça gysgaça durup geçmäge çalyşalyň.

Magtymguly Pyragy diýlende bilmeýän türkmen ýokdur. Emma biziň aramyzda Magtymguly atamyzyň goşgular kitabyny eline alyp görmedik näçe adam barka? Jeleleddin Meňburny barada gep gozgalsa oňa milli buýsanjymyzdygyny aýdyp hemmämiz ör turup hor bilen öwünmäni diýseň halaýarys. Emma bu şöhratly türkmen serkerdesi barada ýazylan kitaplardan haýsam bolsa birini okan

näçe adam barka?

Käwagt Arçabil şaýolunyň ugrundaky Milli kitaphana baryň welin, kitap okamaga gelyň adamlaryň şeýle azdygyny görüp haýpyň gelyär. Emma edil kitaphananyň golaýyndan geçip gideniňde, kiçijik «ABM» diskotekasyňa gelyň ýaşlary görýň welin, ýagdaý düýbünden başgaça.

Dünýä döwletleri boýunça alanda biziň ýurdumyz kitap okamakda gaty yzda baryň bolmaly. Geçirilen barlaglaryň netijesi ýylda ortaça alanyňda bir ýaponyň 25, bir şweýsariýalynyň 10, bir fransuzyň 7, Türkiýede bolsa alty adamyň bir kitap okaýandygyny görkezýär. Biz-ä dogrusy, bu barlaglaryň netijesindenem we görüp ýören zatlarymyzdan çen tutubam, biziň Türkmenistanymyzda hatda 16 adamyň hem ýylda bir kitaby doly okaýan däldir diýsek, öte geçdigimiz bolmaz.

Näme üçin mekdeplerde çagalary kitap okamaga werziş etdirmek üçin ýörite sapaklar geçilenok?

Dogrusy, kitaphanalara baranymda, kitap okamaga gelyň ýaşlarymyzy görmän begenmänem duramzok, olary görenimizde edil ýakyn hossarymyzy gören ýaly bolýas. Nämedir bir bahana tapyp? onuň bilen öz okaýan kitabyň ýa-da onuň okaýan kitaby barada söhbet alşasyň gelyär. Her näme-de bolsa, kitaphanalara gelyň ýaşlar biziň isleýän derejämizde däl. Eýsem näme üçin beýlekä? Geliň munuň käbir syrlarynyň ýumagyny çöşlemäge çalyşalyň...

• Okamak endigi maşgaladan başlaýar!

Okamak endiginiň maşgalada başlanýandygy inkär edip bolmajak hakykatdyr. Günde ortaça alty sagat telewizora tomaşa eden ene-ata eline kitap alanok we şonuň üçinem çagalaryna bu boýunça görelde görkezip bilmez. Netijede şeýle ene-atalar çagalaryna hernäçe kitap okamalydygyny aýtsa-da, munuň hiç hili peýdasy bolmaz. Edil suwa buşugan ýalydyr!

Biz çagalara dil ujundan däl-de öz bolşumyz we hereketlerimiz bilen görelde bolmalydyrys. Olara halkymyzyň milli we ruhy baýlyklaryny, dogry we nädogry zatlary öwretmelidiris. Ulalyp baryň çaga, hususanam belli-belli ýaşlarda oňi-yzy gutarmaýan soraglar berýär. Siz ene-ata hökmünde bu sowallara jogap

bermäge hiç hili ýaltanmaň, ýa-da başdansowma jogap bermäň. Çaganyň aňy boş we ak kagyz ýalydyr. Goý, bu ak kagyz siziň berjek kanagatlanarly we dogry jogaplaryňyzdan dolsun.

Bir çaga kakasyndan şeýle sorapdyr:

– Kaka, hemme soragyma jogap berdiň. Munça zady nädip bilýäň?

Kakasy şeýle jogap beripdir:

– Bu zatlary kitaplardan öwrendim. Senem biljek bolsaň kitap okamaly!

Bu göwnejaý jogap çagaňa zor-zulum bilen «Kitap oka!» diýeniňden has ýerlikli bolsa gerek.

Käte çagalaryňyzy alyp söwda dynç alyş merkezlerine gideniňizde, olary kitaphanalara hem aýlamagy ýatdan çykarmaň. Ýa-da eger özüňiz kitaphana gatnaýan biri bolsaňyz, oguljygyňyzy ýa-da jigiňizi alyp baryň. Okalga zalynda bir çüňkde kofejagaz ýa-da çajagaz içip kitap okap oturmagyň nähili lezzeti bar...

Elbetde, duýup başarana! Goý, çagalaryňyz hem bu lezzetiň howasyndan dem alsyn. Siz ol ýerde çagajyga haýsydyr bir kitaby okamagy maslahat bermäň, goý ol islan kitabyňy alsyn. Ynanaýyň, siziň oka diýen kitabyňyzdan onuň öz alan kitaby has köp ünsüni çekýändir.

• **Kitap okamaga bolan höwesini mekdeplerde döretmeli!**

Biz okaýarkak hem kitap okamak boýunça höweslendiriş çärelerini geçirip duran ýokdy. Emma adamlar näme-de bolsa edil häzirki ýaly kitapdan daş däldi. Rus dili sapagyna girsek, arkamyzdaky diwarda rus edebiýatynyň, türkmen dili sapagyna girsek türkmen edebiýatynyň görnükli wekilleriniň, biologiýa sapagyna girsek okuw otagynda her dürli jandarlaryň ýasama şekli, hatda adamyň skletine çenli bardy. Ylla özümizi ylym-bilimiň bir bölegidir öýderdik. Bir aýagymyzam kitaphanadady. Agşamlaryna mugallymlar öýlere aýlanardylar, okuwçysy sapaklaryna taýýarlanýarmy, taýýarlananokmy – bilmek üçin! Mugallymymyzyň gapyny kakýandygyny bilsek derrew okuw kitaplaryny öňümüzde dagadyşdyryp, kitap okaýansyrap oturardyk. Häzir seredip görýän, mugallymlar diňe okuw

sapagynda mugallym. Başga wagt okuwçysynyň özüni alyp barşy, ykbaly, onuň zehini hiç hili gyzyklandyranok. Mugallym okuwçynyň nirde näme işläp ýörendigini bilmekden geçen, tersine okuwçy mugallymyň nirde näme işläp ýörendigini aýdýar. Bu örän gynandyryjy ýagdaý.

Mekdepde hem okuw sapaklaryny zorlukly görnüşde okatmaga çalyşmak, yzagalak okuwçylary gorky astynda saklajak bolmak bidereklikdir. Çaganyň halamajak kitabyny zor bilen okatjak bolup durmaly däl. Men pedagog däl, emma beýtmek çagany kitapdan sowaşdyrar diýip düşüňärin.

• Bilesigelijiligimiziň pesligi we bahanaçyllyk keseli

Çagaly gürrüňi bir gapdala goýup, söhbetimizi uly ýaşlylara gönükdireliň. Gynansak-da, biz özümüziziň şeýle biparhdygymyzy we bilesigelijiligimiziň pesdigini, hroniki bahanaçyllyk keselimiziň bardygyny boýun almalydyrys. Bu diňe kitap okamak babatda däl, islendik babatda-da şeýle.

“Kitap okamok, agşam işden ýadap öýe gelýärin, çagalara gyk-bagyna güýmenen bolýan, soňam agşamlyk iýip-içip telewizora seredip durkam uklap galýaryn. Kitap okamaga wagt barmy näme?”.

Bu sözleri aýdýan adamlara şeýle jogap bermek isleýärin: «Uklamankaň bary-ýogy onja sahypa hem okap bileňokmy? Şonuň ýaly derejede wagtyň ýokmy?”

Ynanaýyň, bu adamyň öz-özüne berýän toslama tesellisinden başga hiç zat däl. Adam islendik zada wagt aýryp bilýär. Kitap okamakçy bolsak, bahanaçyllyk keselinden saplanmagymyz gerek. Geliň indi bolsa kitap okamagyň zerurdygyny we kitap okamagyň bize nämeleri berjekdigini bilmäge çalyşalyň.

• Medeniýetli adam bolmak üçin hökman kitap okamaly!

Medeniýetli, aň-düşünjeli islendik bir tanşyňyz bilen eden söhbetiňizi göz önüne getiriň, söhbetdeşligiň nähili geçendigini hem duýman galarsyňyz. Şeýle adamlar bilen ýöne gürleşesiňiz geler durar. Medeniýetli bolmak aňsatdyr öýtmäň. Bu derejä gelmek üçin ençeme küti-küti kitaplaryň gatyny açmak

gerek. Gynansakda, diňe teleýaýlymlara tomaşa etmek, ýa bolmasa dürli internet saýtlaryndan edinýän maglumatlarymyz bizi hiç haçan medeniýetli adamlaryň derejesine göterip bilmez.

• Söz baýlygymyzyň artmagy

Okamaýan bir adamyň gündelik söz gory 200 töweregi söz diýilýär. Ýagny şeýle adam 200 söz bilen gününü geçirip bilýär we mundan hiç hili birahat bolanok. Käbir kişä üns berip görüň, gürläp durka söz tapman aljyraýar, sakawlaýar ýa bolmasa sözünin yzyny gümp-sampa urýar, ýa-da birmeňzeş sözleri zol tekrarlap durandyr.

Söz baýlygymyzy artdyrmak üçin hökmany suratda kitap okamak gerekdir. Ýogsam bolmasa biz iki sözümiziň birinde, «türkmen dili garyp dil» diýen bolup ne gözel baý öwüşginli dilimizi göýdükleşdirip barýarys. Türkmen dili garyp dil däl, biziň öz dilimiz garyp.

• Başga adamlaryň we başga ykballaryň bardygyna göz ýetirmek

Kitap okamagyň, hususanam roman okamagyň iň gowy taraplarynyň biri başga ykballaryň bardygyna göz ýetirmekdir. Bu dünýäde adamlar nämeleri başdan geçirýär, nähili gaýgy-gussalary bar, nähili söýýärler diýen sowallaryň hemmesine jogaby kitaplardan tapyp bilersiňiz. Megerem bizi başga adamlaryň ykballary gyzyklandyрмаýandygy üçin kitap okaýan däldiris?!

Ýogsam bolmasa türkmen halky şeýle bipolarham-a bolmaly däl. Biz goňşy-golamyň öýünde nämeleriň bolup geçýändigini, haýsydyr bir bagşynyň şahsy durmuşy barada gyzyklanyp gybat kakmaga gaty ökde. Emma kitap okamaly bolanda duran ýerimiz.

• Kitap okamagy halamzok!

Gepiň keltesi, biz kitap okamagy halamzok. Kitabyň bize näme peşgeş berýändiginden habarymyzam ýok. Kitap okamaga ertirlik edinmek, işe gitmek, awtoulag sürmek ýaly gündelik hajatlar hökmünde garamaýarkak, heniz kitap okamagyň adama berýän lezzetini duýmaýarkak, bu barada näçe janymyzy ýakyp söhbet

etsegem peýdasy ýok. Eger bu aýdylanlaryň hötdesinden gelen we bu lezzeti alyp bilen adam ömrüniň ahyryna çenli kitapdan daşlaşmaz.

- **Günde on sahypa okaň!**

Ýokarda hem aýdyşym ýaly, wagtyňyz şeýle az bolsa, şeýle ýetişiksiz günde bolساңыз, iň bolmanda ýatmanka eliňize kitap alyň we günde on sahypa okaň. Günde on sahypa diýmek, bir aýda 300 sahypa diýmekdir, bu bolsa bir aýda bir kitaby okap gutarmagy aňladýar. Ýylda bolsa 12 kitap bolýar. Synanşyp göräýiň, bu diňe siziň öz peýdaňyza bolar.

- **Sizi irizdirjek kitaplary okamaň!**

«Kim küýkini söýer, kim gaýkyny diýen bir söz bar. Her kim bir tema bilen gyzyklanýar. «Men hökman kitap okaýmaly!» diýip, sizi hiç hili gyzyklandyrmajak, ünsüňizi çekmejek kitaby okajak bolup arraygyňyzy gynap oturmaň. Beýtmek size gaýtam kitaplardan uzaklaşmagyňyza sebäp bolup biler. Haýsydyr bir kitaby halap okap başlasaňyz, ony nähili okap gutarandygynyzy özüňiz hem duýman galarsyňyz.

- **Telewizora sarp edýän wagtyňyzy azaltjak boluň!**

Kabel sistemasyna geçilýär diýip, ýaşaýyş jaý ulanyş trestiniň işgärleriniň antenalary aýryp gideni bári, bir ýyla golaý wagt geçdi. Men şunça wagtlap habarlardan başga wagtda telewizory açybam göremok diýen ýaly. Ynanaýyň, şeýle bir boş wagtyň bolýan ekeni! Bu boş wagty isleseň kitap oka, isleseň başga aladaň bilen bol, ýa jan saglygyňy berkitmek üçin sportuň haýsydyr bir görnüşine gatna... Wagtyňy nämä sarp edesiň gelse, öz eliňde, öz ygtyýaryňda.

Bu yzy gutarmaýan bolar-bolgusyz türk, hindi, rus seriallarynyň bize berjek peýdasy ýok, şuna ynanaýyň. Wajyp bir meseläniň ara alnyp maslahatlaşylýan, düşüňjäňi giňeldýän telegepleşikleri muňa goşamok. Emma bizde ortaça alanda bir günüň 24 sagadynyň 6-7 sagady telewizora tomaşa etmeklige gidýär. Pikir edip görüň, Siz bu biderek geçen 6-7 sagadyňyzda

gör nähili peýdaly işleri edip bilerdiňiz...

• **«Oka!» diýlen emri ýatdan çykarmaň!**

Dünýewi, demokratik, üstesine hem aglaba bölegi musulman bolan bir ýurtda ýaşaýarys. «Gurhanyň» ilkinji aýatynyň «Oka!» bolandygyny köpümüz bilýän bolsak gerek.

«Nämäni okamaly?» diýýän bolsaňyz, bu söz arkaly üç zadyň göz önünde tutulandygyny aýtmak mümkin:

– «*Gurhany*» oka!

– *Özüňi* oka!

– *Älemi* oka!

Bize gelen şeýle emir barka, näme üçin ony ýerine ýetiremezok? Bu sowaly her kişiniň çyn ýürekden özüne bermegi gerek.

Munça kemçiklerimizi sanap geçdim. Ýeri gelende adamlaryň geçen ýyllara garanda kitaba juda azam bolsa üns berip başlandygyny hem bellemän geçmek bolmaz. Kitap dükanlaryna baranymda gelýän adamlary görsem gözüm dokunýar, ýa-da satyjydan soran kitabymyn satylyp gutarylandygyny bilsem biygtyýar kalbyma şatlyk dolýar. Bu biziň ýagty gelejegimize bolan umydymyzy güýçlendirýär.

Söhbetimizi söýgi bilen jemlemäge çalyşalyň. Adam okap-okap belli bir derejä ýetensoň, şol wagtdan başlap bilim ony ýeten derejesinden söýgä tarap beýgeldip başlaýar. Edil Möwlana Jeleddin Rumynyň ylymy bir gapdala taşlap Şemsini gözläp başlaýşy ýaly...

Makalamyzy gaty uzaldyp oturman, Fizulyňyň aýdan şeýle sözünü mysal getirip sözümüzizi jemläliň:

*“Söýgümişin bu dünýäde ne bolsa,
Ylym bolsa diňe kylu-kal eken”.*

Taýýarlan: Has TÜRKMEN.

ertir.com-ýň arhiwinden. Söhbetdeşlik